

"KNEKTAPOSTEN"

Av Filip Tillman.

"Ordres af Linköping den 9 maj 1795.

Enligt Herr Öfwersten och Riddaren Jernfelltz ordres awerteras att Commenderingen som kommer att afgå till Skåne blodt kommer att bestå af 800 man Corporalerne inberäknade, så att från hwarie Compagnie afgifves 50 man Corporalerne inbegripne, men Timmerman som är Commenderad blir utöfwer detta antal; och som Commenderingen nu förminskas så böra de 3 sämste och fulaste af de til Skåne Commenderade karlar lemnas hemma.

Carl von Shilt"

Ovanstående brev, vilket enligt anteckning på adressidan befordrats såsom fribrev till Majoren och Riddaren Vålborne Herr Gyllenhöök, Träbo, tillhör i egentlig mening icke den s. k. knektaposten, då anteckning om befordringssättet saknas. En anteckning på insidan — Kinds Co. — antyder blott, att det kan ha varit detta kompani, som ansvarade för att ordern kom fram.

Alla svenska brev som befordrades med den allmänna posten före år 1819 (med Stockholm och Norrköping som undantag) saknade stämplat. Det kan därför många gånger vara vanskligt att avgöra om breven gått med allmänna posten eller kronoposten. Detta gäller speciellt fribreven. Det enda som med säkerhet kan fälla utslaget är, så vitt jag vet, att kronobreven i regel på adressidan — i undantagsfall även på baksidan — hade påskrift om innehåll, befordringsätt, event. vitesföreläggande för försumlighet samt avgångstid, ibland även föreskrift om ankomsttid. Detta gäller för alla kronobrev ända tills kronobrevbäringen och fribrevsrätten indrogos år 1873. Undantag från denna regel visar Skåne och Nerike. I Skåne använde man en sorts sigillstämplar och stilerade kronstämplar i början på 1800-talet, för att vid tiden omkring 1840—1850 övergå till att endast anteckna "fribrev" eller "ämbetsbrev"; på en del brev finnes ingen som helst anteckning, endast innehållet utvisar att det är ett kronobrev. För Nerike

gäller undantaget samma som för Skåne från omkring 1840—50-talet. Från övre delen av Kopparbergs län finnes fri- och ämbetsbrev också från 1840—1850-talen, vilka befordrats med allmänna posten (således med poststämplat), men med anteckning om innehåll och befordran med "Kronofogdeposten".

Den s. k. "knektaposten" är väl närmast, liksom "klockareposten", benämning på den del av kronobrevbäringen som ombesörjdes av de militära resp. ecklesiastiska organen för försändelser av mera intern natur. För den egentliga kronobrevbäringens betjänande inrättades särskilda tjänster — kronopostbönder — där så lät sig göra.¹ Dessa kronopostbönder tjänstgjorde i huvudsak efter samma grunder som postbönderna i den allmänna posten. Som framgår av ovanstående voro dock förhållandena mycket olika länen sinsemellan emedan enhetlig organisation saknades. Härom vittnar de många olika kungl. förordningar som finnes rörande kronobrevbäringen.

Någon motsvarande förordning borde ju rimligtvis funnits rörande den post som befordrades såsom soldatpost — "knektaposten". Beträffande klockareposten ålåg det klockaren att enligt 1686 års kyrkolag befordra post mellan kyrkliga myndigheter. Då så vitt känt är inga förordningar utfärdats för knektaposten får vi väl antaga att den betraktades såsom kronopost, fast den befordrades på ett speciellt sätt. Det brevmaterial som framkommit uppvisar även stora olikheter i befordringssättet, men ansluter sig i allmänhet till samma grunder som tillämpats för kronobrevbäringen inom respektive län.

Vad själva utseendet på soldatbrevet angår, framgår detta av de här införda klichéerna, vilka samtliga äro utförda efter fotografier av brev ur en mig tillhörig samling. Bild 1 och 2 äro fjäderbrev från år 1830 resp. 1831, och bild 3 och 4 vanliga kronobrev från år 1841 resp. 1842, dock med anteckning om "Extra Soldat Post" resp. order till bestämd soldat rörande befordringen. På bild 5, fjäderbrev med "Extra Soldat Post", kan man finna närmare förklaring på huru denna post fungerade, genom anteckningen: "Dateradt den 2dra Julij² men afsändes till tidens vinnande, på Hr Reg^s Chefens befallning, den 30de junij kl. 2 e. m. med Extra Soldat Post, och fortskaffas utan uppehåll. — — —

E. Eriçsson."

¹ Norrland, med sina stora avstånd, hade sina speciella problem.

² Ärtal för avsändandet saknas, men torde ha legat mellan 1840—1850.

Detta brev har ju, förutom fjädern i lacket, tydlig karaktär av expressbrev.

Bild 6 är ett fjäderbrev med extra soldatpost 1850 från "Kongl. Westgöthadahls Regs Majors Expedition" (helt sigill) och bild 7 ett fjäderbrev från Kongl. Westmanlands Regemente, vilket synes ha befordrats medelst "stafett" av 8 soldater till bestämmelseorten. Årtalet finnes icke angivet å det senare, men torde ligga någonstans mellan 1825—1850. Bild 8 och 9 slutligen är ett kronobrev från 1859, vilket enligt "befallning" skall fortskaffas utan uppehåll av "Grenadiererna no 21 och 17" vid livkompaniet av Kongl. 2:a Lifgrenadier Regimentet (Östergötland). Innehållet i brevet talar för sig självt.

Bland de något 10-tal soldatpostbrev jag hittills lyckats få fram, finnes utom ovanstående även brev från Bohuslän, Småland och Uppland. Västergötland är, liksom när det gäller vanliga kronopostbrev, talrikast representerat. Det kan ju vara möjligt, att i övriga landskap (län), soldatbreven icke skilja sig till utseendet (själva omslaget på brevet) från vanliga kronopostbrev, varför innehållet i brevet får avgöra till vilken kategori det hör.

På de hittills anträffade soldatbreven finnes inga av de "kronstämplar", vilka eljest återfinnes på en del av kronopostbreven. Icke heller har jag funnit något brev med vitespåföljd för försumlighet, vilket väl varit obehövt då vederbörande "brevbärare" stod under krigslagarna. Däremot återfinnes på såväl fjäderbrev som vanliga brev de mystiska "slingor", se bild no 1, 2, 5, 6 och 8, vilka förekommer på vanliga kronopostbrev och om vars verkliga betydelse fortfarande mycken tveksamhet råder.

Det synes råda oklarhet när avvecklingen av "knekta-posten" ägde rum. Visserligen upphörde kronobrevbäringen i och med 1873 års utgång, men 1874 hemställde riksdagen, att sedan kronobrevbäringen övertagits av statsverket, även klockareposten skulle överflyttas dit. Denna riksdagens hemställan föranledde till ingen åtgärd utan först år 1888 avskaffades klockareposten definitivt. Beträffande "knekta-posten" har jag hittills icke anträffat några dokument som utvisa att den existerat efter år 1874.

Emellertid säger General-Poststyrelsen i sin årsberättelse för år 1875, att statistiken över befordrade försändelser "icke var någon fullt riktig mätare av korrespondensens storlek i Sverige". Ett icke obetydligt antal brev hade antagligen blivit sänt utan anlitande av postverket "med den inom regementena och båtsmanskompanierna anordnade brevbär-

ningen och med klockareposten". Detta tyder på att en viss obstruktion mot den nya ordningen ägt rum. Flertalet länsstyrelser hade också avstyrkt förslaget om kronobrevbäringens indragning. Möjligen kan detta ha sin orsak i att fribrevsrätten samtidigt indrogs. Utan att erlägga porto enligt gällande taxa kunde icke statens tjänstemän efter 1873 använda annan postbefordran än den som anordnades av postverket, om man undantager just knekta- och klockareposten.

General-Poststyrelsen genomförde emellertid trots motståndet den nya anordningen och nya postgångar och poststationer inrättades för att övertaga kronobrevbäringens funktioner. Således var antalet poststationer vid 1874 års ingång endast 383 stycken men vid utgången av 1876 1.686 stycken. Poststyrelsen anförde då i en skrivelse till Kongl. Majt, att den vid inrättande av nya postanordningar med anledning av kronobrevbäringens upphörande huvudsakligen tagit hänsyn till de tjänstemän, som ägt anlita kronobrevbäringen.

Av ovanstående torde framgå, att kronobrevbäringen spelat en betydande roll för kommunikationen mellan statens olika organ innan postverket blev så organiserat att det kunde övertaga denna funktion. Detta gäller även "knektaposten" och klockareposten, vilka ha många beröringspunkter gemensamt. Vad som förvånar är, att så liten uppmärksamhet hittills ägnats åt detta intressanta kapitel och att det kvarlämnade brevmaterialet är så ringa. Speciellt gäller detta knektaposten och klockareposten.

Kunna dessa rader bidra till att uppmärksamheten riktas på dessa förhållanden så att kvarvarande material tillvaratages är ändamålet med artikeln "Knektaposten" nådd.

Capitänen
och Riddaren af Kongl. Lejons Orden
Wälförne
Herr F. O. Lindskog
Nuntorp
Öfverste Hantl. Comp.
Äfgar med Extra Sörsat Post från Fortuna
den 29de Mars 1870 År 212 f. m.
Och Thunström

Bild 1.

Tendriken
walborne Hers L. Emboken
M. Björnsen
Affgå. und Etro Laidal Post från
Weibersborg den 22de jan 1871. kl
4.00 - an. Postkaffas utan uppe-
hål - Po. Beföring Örnings

Bild 2.

Konungens Trojnerare
 Capitänen
 Högvalborne Herr G. Melström
Embl. Swanholm
 förfäffar af Soldaten nr 16 Maeritz den 4te
 juni 1846 Byfädd M. Melström
Copierad

Bild 3.

Konungens Trojnerare
 Löjtnanten
Embl. wälborne Herr E. G. Edelfelt
 afstämman af Soldaten nr 13 adn Swanholm
 den 18de Februari 1842.

Bild 4.

Expeditionen
vid Öfverste hantverkarens Compagn

W.

Björkman

Datorat den 2de juli, men afsändes till tidens gränser.
den 1de 12de Regt Chifens befallning den 40de juni 1842
2de om. med Extra Hårdt Post, och fortgå
företag uppehåll

Drigmon

Expositionen vid Kallands Konungsin

Embl 1882

Rangtorp

Officer med Litens Soldatpost från Niklarby
den 27de April 1880. N:o 9 form. förskräffas
enligt Order -

Deussone
t. g. 22. 1882

Bild 6.

1845. 10. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Befallna för Öfverste-Lieutenants
 kompanier af 2da Regt West-
 manlands Regt.

Fortifikation med stifta skvad Avestad
 kompanier af 1da 135, 95, 112, 104, 91, 72. Lund
 af 1da Majorerna af 112, 92, 91
 Lantbrukare för 1da 112, 92, 91

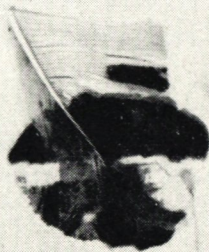

Bild 7.

Aurien
 vid Kong 2^e Lif Grenadier Regimentet
 Hov H. M. Hagström
 A. H. Granneby
 Fortifikations utens uppsköt på
 Gunnarssons Nr. 21 och 17 befaller
 M. Rethander
 Compagnie Chef

Bild 8.

Lib
Comp. Capitulation
No. 10.

No 10.

Der Familien Rat H. M. Hagström!

Som Generalen No. 33 Björn blifvit
 der 7 de nnes till Rådets försäkrade Rätt
 i Söderköping inkommit, för fullt
 och ofögligt tillgrepp af S. W. L. L.
 Kordas Ben Försäkring att en namn
 tillfalla såsom kompani ombud
 för inaktat, och att genom detsamma
 hit inkomma om Rätt om
 förhållanden

Perth den 3 Februar 1857.

Rechtender
Compagnie Chef

Bild 9.